

Enric Larreula, filologo katalana

«Jakín dezatela: gaztelania hitz egiten dutenean min egiten digute»

Gaztelania hiztun askok ez omen daki katalan hiztunari gaztelaniaz hitz egiten dionean min egiten diola. Katalan hiztunak sufritu egiten duela hizkuntza desagertzen ikusita. Inork adierazi ez badie, norbaitek esan behar die. Larreulak liburua bete du minez.

MALORES ETXEBERRIA
ONINTZA IRURETA AZKUNE
Argazkiak: Pello Zubiria

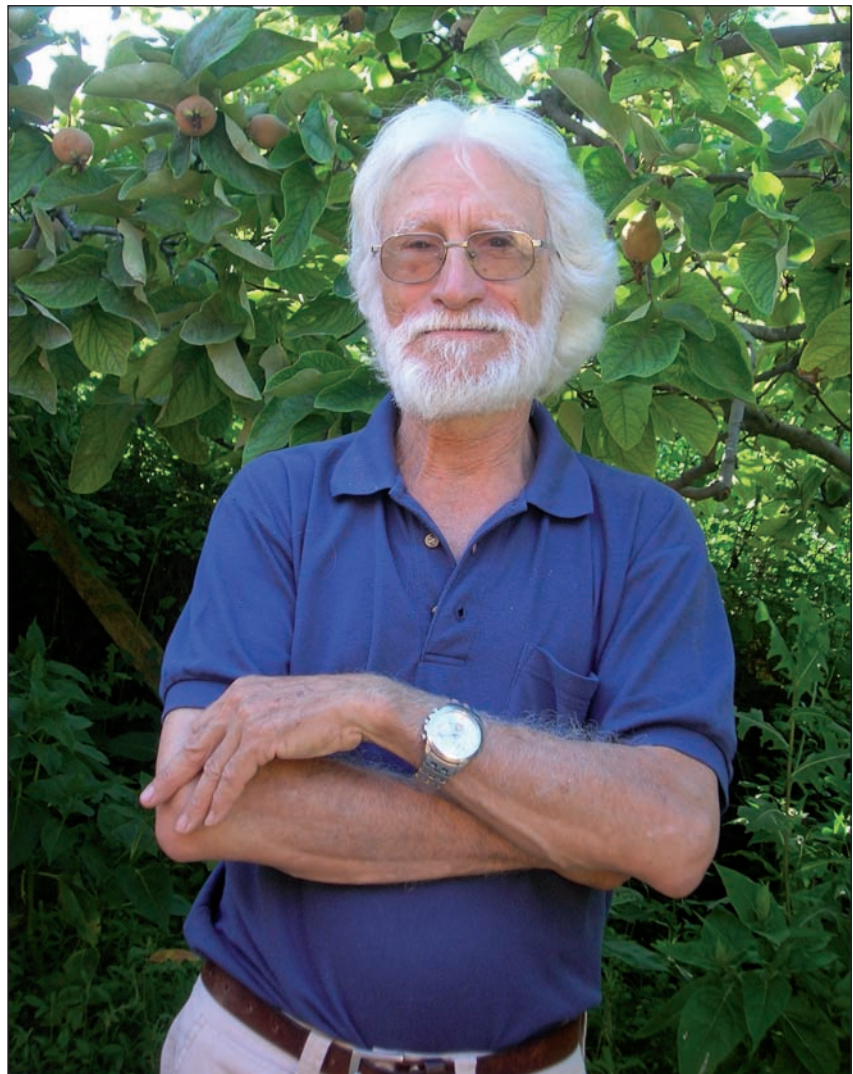
Katalan hiztunak bere hizkuntzagatik hainbat min sufritzen ditu. Zein dira min horiek?

Asko dira, baina nagusia bat da: justizia-mina. Herriari ezin zaio bere muina debekatu. Ondoko esaldia hainbeste aldiz esanda, sinestu ere egin dut nik asmatua dela, baina norbaiti lapurtuko nion: Herriaren hizkuntza maite ez duenak ez du herria maite. Oso erraza da. Ezin duzu herria maite haren muina maite ez baduzu, eta bere muina berea da, eta ez bestea. Etorri dira besteak, jakina, magrebiarrez, txinatarrez eta jende anitzez beteak daude hemengo kaleak, pozten naiz, baina hemen jaio zen hizkuntza bakarra katalana da, gainerakoak...

Justizia-mina da, baina hortaz gain, amorrazio amaigabea. Nola izan daitezke hain putakumeak? Nola gerta daiteke estatuek bertako espezieak lagundu, errespetatu eta babestu beharrean akabatu nahi izatea? Nire parametroetan ez da sartzen.

Indar gehiago eman dit amorruak maitasunak baino. Egia esan, hitz oso diferenteekin esanda, baina

“Orain bigunagoa, negoziatzaileagoa naiz, ez naiz hain agresiboa. Ondo etorri zait gaztelania hiztun batekin elkartu izana”.

gauza bera da. Ez dut nahi izan berea egin zezaten, eta ahal dudan guztia egin dut hala gerta ez dadin.

Minak ageriko egin behar direla diozu.

[Liburua hartu eta 17. orrialdeko pasarte irakurtzen hasi da]. Gezurra esaten dugu. Gezurra esaten dugu, besteak asko direlako eta gai honetaz konfiantzarik ez dugulako. Gezurra esaten dugu, uste dugulako barru-barruko halako kontuak ez dituztela ulertuko. Gezurra esaten dugu, ondo geratu nahi dugulako. Gezurra esaten dugu ez diegulako minik egin nahi, gure auzokideak direlako, bizilagunak, lankideak, lagunak, eta zorionez gero eta gehiago, gure gurasoak, eta hori ona da... Gezurra esaten dugu, maite ditugulako, elkarrekin bizi behar dugulako eta elkarrekin bizi nahi dugulako, arraioa!

Horregatik idatzi dut liburua. Jakin dezaten, hemen gaztelania hitz egiten dutenean min egiten digutela, min egiten digula gure hizkuntza desagertzen ikusteak. Haien intentzioa ez da guri min egitea, baina hainbeste dira, nire hizkuntza erabat babesgabe dago. Hizkuntza desagertzen ari bada, neurri handi batean, haien inozentziagatik eta fede onagatik da. Bizitzan arazoan aurrean erabakiak hartu behar dira. Oiloak desagertzen ari badira ezin duzu azeria aldamenean jarri! Gaztelania hitzuna ez da konturatzen arazoaz.

Zuk uste duzu ezetz?

Era askotako gaztelania hitzunik daude. Askorekin izan ditut elkarriketa inteligentek eta oso ondo ulertu dute. Baina gehiengoak ez du ulertzen.

Adibide garbi bat: Cristinaren ama [Cristina bere bikote argentinarra da] Argentinako Mar de Platan bizi da. Planeta erdia zeharkatzen

Nortasun agiria

Enric Larreula Bartzelonako alde zaharrean jaio zen 1941 ean. 14 urterekin hasi zen lanean. Etorkin andaluziarren haurrei katalan eskolak ematen hasi zen 1960ko hamarkada bukaeran. Han ohartu zen orduko immigrazioaren eraginaz, "edo integratzen genituen edo desintegratuko gintuzten. Katalanon arazoaz arrastorik ez zeukaten, alegia, herri gisa desagertzen ari ginela". Ezin izan zuen lan hori utzi, oraindik ere eskolaz eskola ibiltzen da ipuin kontatzen. 40 urterekin Filologia Katalana ikasi zuen eta hizkuntzaren didaktikako irakaslea izan da Bartzelonako Unibertsitate Autonomoan, erretiratu den arte. Haurrentzat literatura asko idatzi du.

Katalan hitz gisa asko sufritu du, eta bere eta besteen minak bildu zituen *Dolor de llengua* liburuan (Edicions 3 i 4, 2002). Hizkuntza ikuspegi emozionaletik lantzen ez zen garaian hitzunen minak agerian utzi zituen. Liburua idaztea terapia izan da. Orain, hizkuntzagatiko sufrimendua alboratu eta bigarren liburua egin nahiko luke, hizkuntzak eragindako gozamenak nabarmentzeko.

zuen, Bartzelonako Prat aireportura heltzeko. Etxetik atera izan ez balitz bezala hitz egiten ateratzen zen hegazkinetik. Ni etxetik ez nintzen mugitu eta hizkuntza arraroan hitz egin behar nion hari. Beno, ez da hizkuntza arraroa niretzat... beno bai, arraioa, bada! Bada, andre horrek ez luke sekula ulertuko eta ez naiz saiaturiko horretan. Baina nahiko nuke, gutxienez, katalanek uler dezaten hau.

"Bilobak esan izan dit katalanez niregatik hitz egiten duela. Nik ez diot inoiz esan katalanez egiteko, baina nik ez dut besterik hitz egin etxean"

Katalanaren aldeko borrokak pozak ere eman dizkizu.

Gaztetan, txantxetan bazen ere, esaten nuen, "nolako inbidia diedan gaztelania hitzunei, ez dute kezkatu behar hizkuntzagatik eta beraiengatik, munduko estatuak babesten dituzte, toki guztietan errespetatzen

dituzte". Orain hala diot: "Nolako zortea daukadan katalan jaio naizelako!". Borroka honek indarra, autoestima, eman dit. Bi estatu batuta, hipokresiaz, armadaz eta telebistaz josiak. Haiek baino indartsuago sentitzen naiz, ez naute eraitsi. Zoriontsu egin nau horrek.

Gaztelania hitzunek borrokaren gozamenaz ez daukate arrastorik ere. Aldizkari batek bizirautea lortzea [ARGIAz ari da], konturatzea zure izateko eragatik konbentzitu duzula norbait, zure adibideak balio izan duela besteek kontzientzia har dezaten...

Katalanez jakin ez eta horregatik sufritzen dutenekin ere hitz egin duzu.

Autoestima baxua daukate. Fede oneko gaztelania hitzunen arazoa ez da ezin dutela katalana hitz egin, baizik eta ez direla ausartzen. Norbanakoak gaitasun espresibo guztia garatu du ama hizkuntzan, eta nabarmentzeko balio dion gaitasun espresibo hori gorde eta beste hizkuntza batean lehen pausoak ematea, gaizki hitz eginez... Bere irudia distortsionatuta geratuko da.

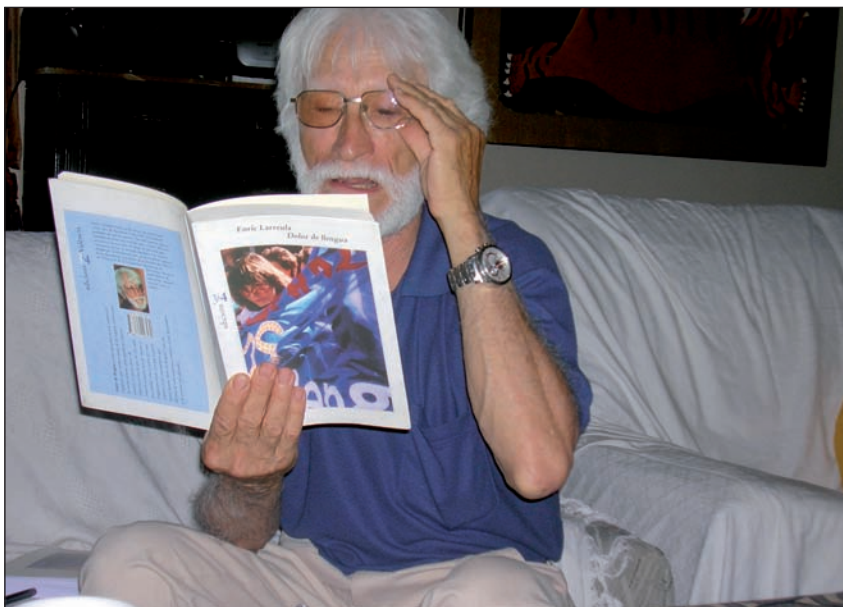
Babeslea: IVAP

"IVAPen misioa da Euskadiko Herri Administrazioetako pertsonak eta antolakuntza hobetzea, administrazio eraginkorragoa, efizienteagoa eta elbiduna lortzeko asmoarekin, eta zerbitzu publikoko zenbait balio komun oinarri hartuta. Horretarako, honako hauek egingo ditu:

IVAP
HERRI ARDURALARITZAREN
EUSKAL ERAKUNDEA

- Euskadiko Herri Administrazioen zerbitzura dauden langileei etengabeko prestakuntza eman eta langileak hautatu.
- Euskararen erabilera administrazioan normalizatu dadin sustatu.
- Itzulpen ofizialak eta lege- eta administrazio-erlako euskarazko terminologia.
- Hizkuntzari, legerari eta antolamenduari buruzko aholkularitza, eta antolaketa eta kudeaketaren inguruko ikerkuntza."

Katalan hiztunek, minak ezkutatzeko, gaztelania hiztunei gezurrak nola esaten dizkien irakurtzen ari zaigu Larreula etxeko egongelan.

Beraz, katalanez hitz egiteko ahalegina egiten duten guztiek gure errespetua eta babesa merezi dute. Sarri kontrakoa gertatzen da. Ez da fede txarrez egiten, baina barre egiten zaie. Jendeak ez dauka gauza hauen kontzientziarik.

Nola bideratzen dituzu minak?

Ahal dudan bezala, ia inoiz ez egoki, alegia, beti sufritu dut. Akordatzen naiz behin ikastaro batean irakaslea nola gaztelaniaz ari zen, katalana izanda. Banaka hitz egiten ari ginen eta guztiek gaztelaniaz egiten zuten. Nik hitz egin behar nuen eta ari nintzen, "indartsua izan behar duzu orain, ni neu izan behar dut...".

Immigrazioa

Bartzelonako alde zaharrea jaino nintzen, Raval auzoaren ondoan. Bazen norbait gaztelaniaz egiten zuenik, baina ezagunek katalanez egiten zuten. Orain, han inork ez du katalana hitz egiten. Katalan hiztun batzuk oraindik zer diren ere jabetu ez direnean etorri zaigu hau dena. Nola integratu dezakezu kanpotik etorritako masa bat bertako indigenak indigena gisa ere portatzen ez badira? Kikilduta, konplexuz beteta eta ezkutatuta daude, inor ez gogaitzeko.

Altxatu eta brrrr [amorratio aurpegia jarri du]. Esaten duzunak ez dauka interesik, kontua da katalanez ari zarela eta mundu guztiak horregatik begiratzen dizu. Espezimen gogaikarria zara! [Geroago azaldu digu horrelako egoerak gaur egun ez direla gertatzen Katalunian].

Gaur egun bizitzako beste momentu batean nagoela iruditzen zait. Agian ez naizelako jada irakasle, agian zahartu naizelako eta ez adinez, baizik eta pertsona gisa. Orain bigunagoa, negoziatzaileagoa naiz, ez naiz hain agresiboa. Onerako bilakaera izan dudala uste dut. Ondo etorri zait gaztelania hiztun batekin elkartu izana.

Gutxiago sufritzen duzu.

Sufritzea ez da ona, ez da ona ezta estrategikoki aritzeko ere. Sinestazteko ondo egon behar dugu, lasai. Bilobak [bikote argentinarra-

"Nire diagnostikoa negargarria da, bi belaunalditan katalana erabat bazterreko kontu izatera igaroko da. Hiri nagusietan hala da. Baina badira medikamentu alternatiboak, belaunaldi berriak..."

rena] esan izan dit katalanez niregatik hitz egiten duela. Nik ez diot inoiz esan katalanez egiteko, baina nik ez dut besterik hitz egin etxean. Uste dut irabazi dudala. Bada jendea miresten nauena nire jarreragatik. Amore eman duenak, etsenplua ematen ez duenak, ez du konbentzitzen. Etsenplua eman behar da hainbeste sufritu gabe.

Asertibitateaz hitz egiten da asko han.

Mundu honetan obligazioaren bat baldin badugu, zorionsu izatea da. Zorionsu denak askoz indar handiagoa dauka konbentzitzeko oinazez bizi denak baino. Hizkuntzaminak besteak baino atseginagoak izatea ere eskatzen digu. Katalanez hitz egiten duzu eta era berean eskua bizkarrean jartzen diozu. Etengabe egon behar dugu erne, baina modu askotara egin dezakegu, modu okerrean oinazez beteta egotea da. Baina kontuz, zerbait ondo ez dabilela ikusiz gero, salatu eta erridikuluan utzi bestea.

Nola dago katalana?

Asko aurreratu dugu. Onarpena dago. Katalana hizkuntza normalizatua da. Ez dago normalizatuta kalean, baina erakunde publikoetan bai. Justizian ez, baina Generalitatean, udaletan, diputazioetan, bulegoetan bai. Enpresarentzat lotsagarria da katalanez ez dakien bulegaria izatea. Hori irabazita daukagu, oraingoan, PP armatzen ari da-eta.

Katalana kalean ez dagoela normalizatuta esan duzu.

Onera egin du katalanak. 1969an, eskola batzuetan irakasleok katalanez erakusten genuen, ez zegoen baimenduta, baina eskola batzuetan uzten ziguten. Gure ilusio gorena eskola guztietan katalanez egitea zen. Orain dena ari gara katalanez egiten. Gure espektatiba handienak gainditu dira. Katalunian katalana beste hizkuntzarik hitz egin gabe ibiltzen naiz. Valentzian ez da hala.

Baina kalean katalana ez dela erabiltzen esan duzu. Nola ikusten duzu egoera?

Oso-oso-oso hauskor. Nahiz eta ofizialki irabazi dugun, sozialki

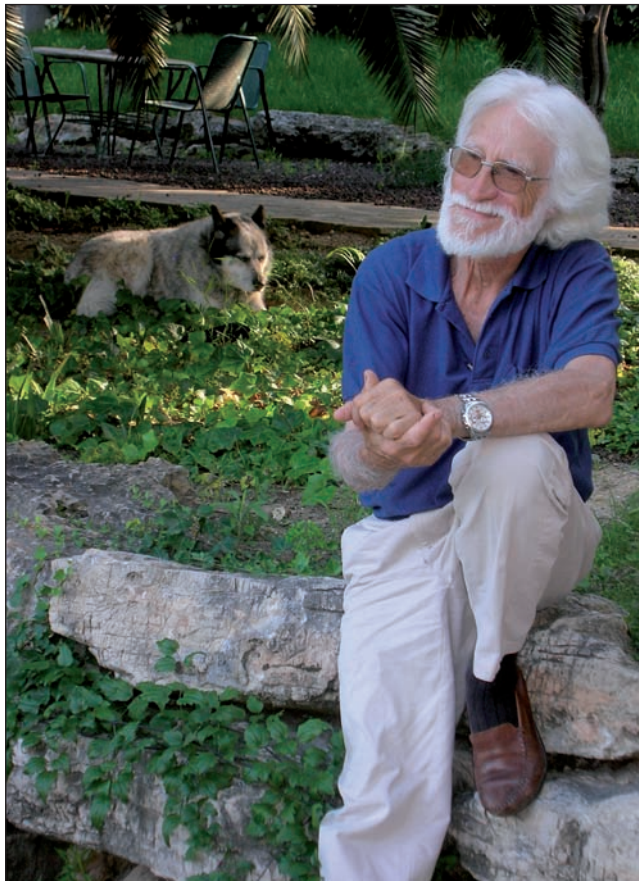
hauskortasun egoera muturrekoan gaude. Eskoletan ipuinak kontatzen dizkiedan haur horiek, emozioz beteta katalanez hitz egiten didaten haur horiek, guraso direnean gaztelaniaz egingo die umeei.

Kaleko bataila galduta dago orduan?

Nik uste dut baietz, baina ni ez naiz ezeren garantia, erratu naiteke. Bizitza honetan gehien desio dudana erratzea da. Baina nire diagnostikoa negargarria da, bi belaunalditan katalana erabat bazterreko kontu izatera igaroko da. Hiri nagusietan hala da.

Baina, badira medikamentu alternatiboak, belaunaldi berriak... Adibidez, orain independentzia egarria lehertu da, eta sintoma oso positiboa da. Hemen inoiz ez zen hau ikusi. Lau ginen, orain asko gara! Mugimendu hau ez dute galdituko.

Kontua da beldur naizela ez ote garen berandu helduko, Irlandan bezala. Irlanda estatua da, baina hizkuntza ez dute erabiltzen. Jada ez die minik egiten ingelesez hitz egiteak, eta minik egiten ez dizunez ez daukazu defentsarik goardia egiteko eta ekintzarako. Lehen esan dut maitasunak baino amorrazioak mugiarazi nauela, amorrazioa minak eragin dit, nahiz eta orain lasaia goaen. Gorputzak min egiten ez dion jendea hilda

“Katalanak tontotuta daude, ez dakite nola funtzionatzen duen hizkuntza ordezkapenak”.

dago, mundua justua dela uste duena galduta dago. Ni ez nago galduta eta salbatuko naiz. Eta horrek poza ematen dit eta orain jende asko ari da mugitzen, jende gaztea, bileretara joaten naizenean zaharrena naiz.

“Zoriontsu denak askoz indar handiagoa dauka konbentzitzeko oinazez bizi denak baino”

Beraz, nola dago katalana?

Perfektu dago, inoiz ez da hobeto egon, inoiz ez da hainbeste pertsona egon katalana jakin, ondo hitz egin eta idazteko gai. Etorkizuna? Beltza. Hizkuntza idatziaren bidean doa, baina hitz egingo ez den hizkuntzaren bidean. Hala ere, denborak alde jokutzen du, prestigioa duen hizkuntza da, datozenek badakite hori eta haurrek ikastea nahi dute, prestigioko hizkuntzaz gain lanerako balio duen hizkuntza dela-

ko. Hori hemen, Valentzian eta Mallorcan ez.

Egoera hau sinestezina zen duela urte batzuk, baina katalanak tontotuta daude, ez dakite nola funtzionatzen duen hizkuntza ordezkapenak. Kontua da kontzientzia izatea eskubide osoa daukazula zure hizkuntzan hitz egiteko. Eta anomaliaren bat baldin badago ez duzula zuk eragin, baizik eta 2.000 kilometro haragotik etorri den horrek. Beti gara ahulago, zeren besteak gehiago dira eta tontoagoak. Hizkuntza bakarra dakite, guk bi, zoritxarrez haiena badakigu. Hain erraza da gu menperatzea.

Salbatuko al da katalana?

Nik uste dut, era batera edo bestera, bai zuek eta bai guk, salbatuko dugula gure lurraldea eta hizkuntza. Zergatik? Ez daukat arrastorik ere... Jendea dago, jendea dago ados ez

dagoena. Ipar Katalunian hizkuntza galduta zegoen, orain ilara dago katalanezko eskoletarako. Han jolastokietan katalanez egiten dute. Hizkuntzak errekuperatu daitezke, baina gauza bat behar da: herriaren borondatea, baldin eta guztiz ordezkaturia izan ez bada. Belaunaldi batean hitz egiten ez bada jada ez dago hori errekuperatzeko beharrik.

[Etorkizuna beltz ikusten du, baina Enric Larreulak ez du errenditzeko asmorik, eta ez dago saminduta].

Hizkuntza izateak esan nahi du talde bat daukazula eta talde horrekin hitz egin dezakezula. Noski beste hizkuntza bat zureganatu dezakezula eta komunikatu zaitezkeela, baina horrek ez dauka grazia-rik, grazia dauka milaka urtetan gizakiek landu duten hizkuntza hori mantentzeak. Zergatik izorratu behar dugu hori dena? Defendatu egingo dugu, eta zergatik? Arrazoi oso simple bategatik: hala nahi dudalako. ■

Loturak

Erratu gaitezke, baina pentsatzen duzu hizkuntzaren gaian bat egiten badugu, beste gauza askotan ere bat egingo dugula. Hizkuntza bezala, lurra, paisaia, animaliak, zuhaitzak gustatuko zaizkiola. Loturak azkar asko egiten dira. Azken finean, jendeak egiten du hizkuntza, jenderik gabe ez legoke hizkuntzarik.